

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-36>

УДК 378.147.88

Волинець Ю.О., Вертугіна В.М.
Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу деяких актуальних питань організації та проведення педагогічної практики в системі фахової підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти в аспекті формування їхньої професійної культури й компетентності. У статті висвітлюється та теоретично обґрунтовується проблема розкриття теоретичних основ важливості проблеми підвищення ролі педагогічної практики у професійному становленні майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Розкрито основні поняття «педагогічна практика», «основна мета педагогічної практики». Охарактеризовано види педагогічних практик та подана мета до кожного виду. Окреслено перспективи педагогічної практики студентів у зв'язку з реформуванням вищої освіти в Україні.

Ключові слова: педагогічна практика, дошкільна освіта, заклад вищої освіти, професійна освіта, роль педагогічної практики.

Volynets Julia, Vertuhina Valentyna
Borys Grinchenko University of Kyiv

THE ROLE OF TEACHING PRACTICE IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE SPECIALISTS OF PRESCHOOL INSTITUTIONS

Summary. The article is devoted to the analysis of some topical issues of organization and carrying out of pedagogical practice in the system of professional training of future specialists of institutions of preschool education in the aspect of formation of its professional culture and competence. The article covers and theoretically substantiates the problem of disclosing the theoretical foundations of the importance of the problem of enhancing the role of pedagogical practice in the professional formation of future specialists of pre-school institutions. The basic concepts of the problem «pedagogical practice», «the main purpose of pedagogical practice» are revealed. Pedagogical practice as an organic part of the educational process, provides a combination of theoretical training of students – future preschool teachers with their practical activity, is one of the means of successful preparation of students for professional and pedagogical activity. It gives the opportunity to fully understand the laws and principles of training and education, to master professional skills, skills, practical experience. Types of pedagogical practices are described and the purpose for each species is presented. The prospects of pedagogical practice of students in connection with the reform of higher education in Ukraine are determined. Our modern Ukrainian youth should be prepared to fulfill specific functions in pre-school education, and this requires innovative methods in the modern activity of higher education requires a rethinking of goals, content, functions and tasks of future preschool teachers in higher education institutions of Ukraine. In the course of practice, students' theoretical knowledge is deepened, expanded and strengthened, their pedagogical skills and skills and professional-personal qualities are formed, pedagogical thinking, creative activity and independence develop. Teachers and students face the challenge of maximizing the use of pedagogical practice in improving the preparation of future educators for independent pedagogical activity.

Keywords: pedagogical practice, pre-school education, institution of higher education, vocational education, role of pedagogical practice.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інформатизації суспільства і розвитку нових технологій перед системою освіти стоїть завдання забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців закладів дошкільної освіти (далі ЗДО). У вирішенні даної проблеми величезну роль відіграють педагоги закладів вищої освіти, від яких залежить підготовка освічених, вихованих випускників – майбутніх фахівців дошкільної освіти, які будуть розвивати, доповнювати і примножувати основи, що отримали під час навчання у закладі вищої освіти, під час проходження педагогічної практики. У зв'язку з цим якісна підготовка майбутнього професіонала ЗДО є одним із пріоритетних завдань системи педагогічного професійної освіти.

Сьогодні важливо, щоб у закладах вищої освіти забезпечувалося не тільки спрямування освітнього процесу на озброєння майбутніх фахівців спеціальними знаннями, уміннями та навичками, а й відбувався розвиток професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця, його інтелектуального потенціалу, можливостей, інтересів, нахилів, мотивів і ціннісних настанов. Педагогічна практика як органічна частина освітнього процесу, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки студентів – майбутніх дошкільних педагогів з їх практичною діяльністю, є одним із засобів успішної підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності. Вона дає можливість повніше осмислити закономірності й принципи

навчання та виховання, опанувати професійні уміння, навички, досвід практичної роботи.

Аналіз досліджень та публікацій. Шляхи та методи підвищення професійної підготовки обґрунтовували Г. Беленька, В. Вертугіна, К. Волинець, Ю. Волинець, Н. Гавриш, О. Колесник, Н. Левінець, І. Слепцова, Н. Стаднік, Т. Танько та інші. Теоретичне осмислення педагогічної майстерності у структурі професійної підготовки педагога здійснено І. Зязюном, Н. Кузьміною, В. Крутецьким, А. Макаренком, В. Семиченко, В. Сухомлинським, Н. Тарасевич.

Актуальність проблеми, відсутність її цілісного дослідження у сучасній науці та потреби практики зумовили вибір теми статті «Роль педагогічної практики у професійному становленні майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти».

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Стратегічні напрями розвитку системи освіти в Україні окреслені концептуальними положеннями державних документів: Конституцією України, «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», Законами України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти, – спрямовують освітні заклади на покращення її якості в усіх галузях, зокрема дошкільної, що має свої специфічні особливості щодо роботи з дітьми дошкільного віку. Зазначимо, що підготовка педагогічних працівників для роботи у закладах дошкільної і повної загальної середньої освіти є конституційним обов'язком держави. Наразі в кожному ЗВО видано накази «Про затвердження Положення про проведення практики студентів», розроблено «Положення про проведення практики студентів», враховуючи особливості освітнього процесу та формування спеціальних (фахових) компетентностей [3].

Різні аспекти функціонування системи неперервної професійної освіти висвітлені в працях вітчизняних учених А. Алексюка, В. Галузинського, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоевої. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджувалися в працях вітчизняних учених (Н. Гузій, А. Лігоцький, Л. Хомич, Я. Цехмістер). Особливе місце належить роботам українських учених, у яких аналізувалася професійна підготовка майбутніх фахівців у контексті особистісно орієнтованої освіти (І. Бех, С. Подмазін, В. Рибалка).

Наразі в ЗВО підвищились вимоги до практичної підготовки студентів, в освітньому процесі виділено більшу кількість годин на цей аспект, приділяється увага змістовому наповненню програм практики, вибору баз практики. Проте, процес перебудови – це тривалий процес, і проблема практичної підготовки у професійному становленні студента залишається актуальною.

Модель професійної компетентності випускника закладів вищої освіти включає як загальні компетентності, так і фахові, які мають бути сформовані у випускника ЗВО, що дозволять йому бути конкурентоспроможним на ринку праці. Нинішня українська молодь має бути підготовленою до виконання конкретних функцій в дошкільній освіті, а це вимагає інноваційних методів в сучасній діяльності вищої школи; по-

требує переосмислення мети, змісту, функцій і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців ЗДО у закладах вищої освіти України.

Таким чином, можемо говорити про підвищення ролі педагогічної практики як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх фахівців ЗДО. Займаючи важливе місце у системі професійної підготовки майбутніх фахівців ЗДО, педагогічна практика є не тільки важливим етапом їхнього професійного становлення, а й передбачає формування їхньої суспільної активності, розвиває у них інтерес до вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, формує педагогічні здібності та навички самостійної дослідницької діяльності. Адже під час педагогічної практики студентам доводиться розв'язувати різноманітні фахові завдання, створювати і реалізовувати цікаві проекти, що вимагають не простого відтворення теоретичних знань, а й конструювання нових алгоритмів діяльності та поведінки, формування та досягнення принципово нових цілей, що забезпечить активність студента та дозволить сформувати професійні вміння та навички.

Метою статті. Головною метою цієї роботи є розкриття теоретичних основ проблеми підвищення ролі педагогічної практики у професійному становленні майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна практика є найважливішою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців ЗДО, під час якої вони вчаться застосовувати здобуті знання з психолого-педагогічних дисциплін, фахових методик. Завдяки самостійній підготовці у студентів закріплюються та поглиблюються знання, усвідомлюється відповідальність і багатогаспектність роботи фахівця ЗДО, формуються педагогічні здібності, розвивається їх творчий потенціал.

Щодо тлумачення поняття «педагогічна практика», то вивчення стану досліджуваної проблеми за науковими джерелами показав, що педагоги ЗВО послуговуються різними визначеннями: педагогічна практика це – «органічна частина освітнього процесу, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх фахівців ЗДО з їх практичною діяльністю» (Т. Поніманська); «спосіб вивчення освітнього процесу з безпосередньої участі в ньому практикантів» (Т. Белан, Р. Шулігіна), «своєрідна лабораторія для відкриття універсального «Я» кожного студента» (О. Горovenko). В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка дано наступне тлумачення: «практика педагогічна студентів – спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів» [5]. Проте, незалежно від тлумачення цього поняття, мета педагогічної практики одна – виробити у студентів уміння й навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх у процесі проходження практики, стимулювати їх до роботи за обраною спеціальністю. Згідно з новітніми підходами до проведення практики актуальним постає питання оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії.

Виходячи із вищезазначеного, стає очевидним, що під поняттям «педагогічна практика» ро-

зуміється «важлива частина освітнього процесу, у ході якого проходить безпосереднє поєднання та реалізація теоретичних знань, що отримують студенти на заняттях, з їх практичною діяльністю як педагогів».

В системі підготовки майбутніх фахівців ЗДО педагогічна практика є однією з основних форм їх професійного становлення, яка дозволяє синтезувати теоретичні знання і практичний досвід. Влучно сказано великим педагогом К. Ушинським, що «метод викладання можна вивчити з книги або зі слів викладача, але набути навички у вживанні цього методу можна тільки тривалої і довготривалої практикою» [6]. Оволодіння педагогічною діяльністю й формування готовності до неї можливі лише при взаємопроникненні та взаєморозумінні теоретичної і практичної підготовки майбутнього фахівця ЗДО на практиці. Так, педагогічна практика є більш конкретним видом отримання фахових навичок і виступає основою пізнання, поглиблення й узагальнення теоретичних основ; формує необхідні фахові знання, вміння й навички студентів; учить аналізувати власну діяльність, здобувати педагогічний досвід, здійснювати науковий пошук, закріплювати позитивні мотиви навчання в педагогічній установі.

Педагогічна практика – це своєрідна лабораторія для відкриття універсального «Я» кожного студента, що допомагає усвідомити й розкрити майбутнім фахівцям ЗДО власні можливості й потреби у сфері створення духовних цінностей, адже сучасному суспільству потрібні кваліфіковані педагоги, озброєні, з одного боку, системою теоретичних знань, практичних навичок, а з іншого боку – здатних до творчої праці та самовдосконалення, професійного розвитку.

Під час проходження педагогічної практики студент може визначитися, наскільки правильно він вибрав для себе сферу діяльності, з'ясувати наскільки ступінь особистісних якостей співвідноситься з майбутньою обраною професією. Саме в процесі діяльної і довготривалої виробничої практики (на IV курсі, ОР «Бакалавр») виявляються протиріччя між наявним і необхідним запасом знань, що виступає спонукальним чинником безперервної освіти.

Під час педагогічної практики діяльність студентів – майбутніх фахівців ЗДО вдосконалюється на основі змістовного фактичного матеріалу, пізнання і результативне освоєння якого можливо тільки на тлі живих вражень і спостережень. Практика допомагає реально формувати в умовах природного педагогічного процесу методичну рефлексію, коли для педагога предметом його роздумів стають засоби і методи власної педагогічної діяльності, процеси вироблення та прийняття педагогічних рішень. Аналіз власної діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у нього в процесі взаємодії з дітьми дошкільного віку, і знайти розумні шляхи їх подолання.

Педагогічна практика виконує адаптаційну, освітню, виховну, розвивальну, діагностичну функції. Продумуючи організацію педагогічної практики, потрібно орієнтуватися не тільки на виконання програми практики, але, перш за все, підходити до кожного студента як до унікальної особистості, дбайливо і обережно, цілеспрямова-

но і послідовно розкриваючи в ньому сильні особистісні та професійні можливості.

Розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців ЗДО сприяє психологічний комфорт, створення ситуацій успіху, здійснення вільного обміну думками під час аналізу різних форм роботи й заходів, виконання групових творчих завдань. Вважаємо, що на підсумковій конференції можна і потрібно запрошувати студентів молодших курсів. Це сприятиме вихованню відповідального ставлення до педагогічної діяльності, педагогічної практики, ефективного вивченню теоретичних дисциплін. До таких конференцій можна готувати статті в педагогічних виданнях, виставки, де можуть бути представлені фотоальбоми, розробка сайтів і форумів, які б відображали роботу студента на практиці, програми та сценарії свят, цікаві мистецькі проекти, дитяче експериментування й винахідництво, гурткова робота, методичні розробки, наочні посібники, відеозаписи занять, спостережень, СХД дітей, театралізована діяльність, прогулянки, розваги тощо.

Тривалий і безперервний характер практики студентів ОР «Бакалавр» в Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка забезпечує основу для формування професійних педагогічних умінь і навичок у майбутніх фахівців ЗДО. Для успішного проведення всіх видів практик в Педагогічному інституті створений відділ практики, який відповідає за організацію практики; керівник відділу і методист беруть участь в установчих та звітних конференціях. На кафедрі дошкільної освіти є відповідальна особа за педагогічну практику, в обов'язки якої входить розробка змістового наповнення програм практик на основі врахування пропозицій викладачів кафедри і узгодження їх з гарантом освітньої програми. Керівництво практикою здійснюється викладачами Педагогічного інституту, які супроводжують виконання програми з урахуванням підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців ЗДО. Щорічно йде підбір відповідних баз ЗДО для проходження педагогічної практики.

Педагогічна практика проводиться в певній системі. Так, зазначимо, що наразі зі студентами ОР «Бакалавр» проводиться навчальна (пропедевтична) практика на II курсі (мета – закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення педагогічних та психологічних дисциплін, формування професійних компетентностей майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти); виробнича практика в групах дошкільного віку (навчально-методична) на III курсі (мета – систематизація, розширення і поглиблення теоретичних знань, формування фахових компетентностей у галузі дошкільної освіти); на IV курсі (мета – поглибити знання студентів-практикантів щодо специфіки діяльності закладу дошкільної освіти й умовами і способами організації освітнього процесу у групах дітей дошкільного віку; сформувати практичні навички та уміння освітньої роботи з дітьми дошкільного віку). Окрім навчальної та виробничої практики на спеціальності «Дошкільна освіта», зазначених вище, проводиться виробнича практика зі спеціалізації «Дошкільна освіта» для студентів спеціальності «Початкова

освіта» на III та IV курсах, в процесі якої вони ознайомлюються зі специфікою діяльності ЗДО та умовами і способами організації освітнього процесу у групах дітей раннього та дошкільного віку і яка сприяє формуванню практичних навичок та умінь освітньої роботи з дошкільниками.

У період проходження практики студенти виступають в ролі помічника вихователя ЗДО (на перших етапах), потім включаються в різні види діяльності в парі з вихователем і, як результат, самостійно проводять освітню діяльність з дітьми дошкільного віку. Всі види практик розвивають у студентів організаторські, комунікативні, перцептивні й експресивні здібності і допомагають в подальшому успішно проводити відкриті заходи, майстер-класи, круглі столи тощо. В процесі практики студентів залучають до різних цікавих заходів під час навчання (напр.: у «Соціальному проекті «З Києвом і для Києва» для жителів міста, волонтерських заходах тощо), удосконалюючи свою професійну майстерність.

Якісна підготовка дає ефективні результати за підсумками практики на звітній конференції. Показовим є те, що під час практики багатьом студентам пропонують роботу в ЗДО, вони влаштовуються працювати в державні, приватні ЗДО, в управління дошкільної освіти, а після навчання у ЗВО дехто з них організовує власні центри розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Студенти під час практики проводять різні цікаві види діяльності з дітьми, розробляють і впроваджують проекти, моделі навчання в грі, аналізують життєві ситуації, тобто використовують різноманітні інноваційні методи і форми роботи, які є основою професійної підготовки майбутнього фахівця ЗДО. Проводячи такі заходи, студенти вчаться творчому застосуванню на практиці отриманих знань за всі роки навчання, формують дослідницькі вміння.

У Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка є традицією проведення звітних конференцій педагогічної практики. Конференція є не тільки формою підведення підсумків роботи за того чи іншого виду практики, але і сприяє професійному зростанню шляхом узагальнення свого досвіду і досвіду інших практикантів. В ході конференції студенти набувають навички публічного виступу, вчаться інтегрувати теоретичний і практичний матеріал. Розповідаючи про проходження практики, вони використовують відеоматеріали, презентації, методичну скарбничку, лепбуки, дидактичний матеріал, проекти. Здійснюючи аналіз власної діяльності, студенти усвідомлюють труднощі, які виникали в процесі практики, намагаються спільно знайти оптимальні шляхи їх подолання.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 30.01.2020).
2. Закон України «Про дошкільну освіту» від 16.07.2019 № 2628-III. URL: <https://zakon.help/law/2628-III> (дата звернення: 30.01.2020).
3. Положення про проведення практики студентів Київського університету імені Бориса Грінченка (додаток до Наказу від 21.12.2018 № 828). URL: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_10/nakaz_828_21.12.2018.pdf (дата звернення: 30.01.2020).
4. Волинець К.І., Вергуніна В.М. Виробнича (організаційна) практика як важлива складова професійної підготовки магістрів. *Народна освіта*. 2019. Випуск № 2(38). С. 93–99.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. URL: <https://hum.edu-lib.com/szbrannoegoncharenko-s-u-ukrayinskiy-pedagogichniy-slovník-onlayn> (дата звернення: 30.01.2020).

Такі заходи допомагають вихованню у студентів інтересу і любові до майбутньої професії.

Таким чином, креативний підхід у практиці роботи майбутнього фахівця ЗДО нової формації здійснюється через: генерування оригінальних ідей, самостійно висунутих різноманітних гіпотез; намагання відійти від запропонованого шаблону; вміння гнучко та швидко мислити, характеризується кмітливістю, дотепністю, розсудливістю; конструктивні дії у невизначених ситуаціях, оригінальні способи розв'язання проблеми; творчу продуктивність, схильність реалізувати задумане; майстерне вміння переключатися з одного об'єкту на інший; швидко вдаватися до аналогій, порівнянь, протиставлень, асоціативних зв'язків; вміння підійти до проблеми з різних точок зору; прогнозування, випереджування, передбачення.

Отже, педагогічна практика відіграє важливу роль у професійному становленні майбутніх фахівців ЗДО. У процесі практики поглиблюються, розширюються і зміцнюються теоретичні знання студентів, формуються їхні педагогічні вміння та навички і професійно-особистісні якості, розвиваються педагогічне мислення, творча активність і самостійність. Перед викладачами і студентами стоїть завдання максимального використання можливостей педагогічної практики в справі вдосконалення підготовки майбутніх педагогів до самостійної педагогічної діяльності.

Висновки і пропозиції. У статті нами висвітлено та теоретично обґрунтовано проблему підвищення ролі педагогічної практики у професійному становленні майбутніх фахівців ЗДО, розкрито завдання педагогічних практик для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» ОР «Бакалавр».

Таким чином, ефективність підготовки майбутніх дошкільних педагогів залежить від мети та поставлених завдань, змісту педагогічної практики, що дозволяє нам зробити висновок про результативність практичної підготовки студентів-майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти, формування їхньої професійної культури й компетентності.

Однак, представлена стаття не розкриває усього комплексу проблем, які потребують вирішення. Враховуючи сьогоденні вимоги до підготовки конкурентоспроможного фахівця з дошкільної освіти вважаємо, що подальшого вивчення потребує питання результативності педагогічної практики у професійному становленні майбутніх педагогічних фахівців ЗДО, а також розробки методичної системи формування дослідницької компетентності та професійної мотивації успіху.

6. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. В 2 т. Т. 1. Теоретичні проблеми педагогіки / К.Д. Ушинський; редкол.: В.Н. Столетов, Є.М. Кожевников, М.П. Кузін [та ін.]. Київ : Рад. шк., 1983. 488 с.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshhu osvitu» [The Law of Ukraine «On Higher Education»]. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed: 30.01.2020). (in Ukrainian)
2. Zakon Ukrainy «Pro doshkiljnu osvitu» [The Law of Ukraine «On Preschool Education»]. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.help/law/2628-III> (accessed: 30.01.2020). (in Ukrainian)
3. Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka (dodatok do Nakazu vid 21.12.2018 № 828. Retrieved from: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_10/nakaz_828_21.12.2018.pdf (accessed: 30.01.2020).
4. Volynets, K.I., & Vertuhina, V.M. (2019). Vyrobnycha (orhanizatsiina) praktyka yak vazhlyva skladova profesiinoi pidhotovky mahistriv. *Narodna osvita*, vol. 2(38), pp. 93–99.
5. Honcharenko, S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. Retrieved from: <https://hum.edu-lib.com/szbrannoel-goncharenko-s-u-ukrayinskiy-pedagogichniy-slovník-onlayn> (accessed: 30.01.2020).
6. Ushynskiy, K.D. (1983). Vybrani pedahohichni tvory. V 2 t. Т. 1. Teoretychni problemy pedahohiky / K.D. Ushynskiy; redkol.: V.N. Stolietov, Ye.M. Kozhevnykov, M.P. Kuzin [ta in.]. Kyiv: Rad. shk., 488 s.